

N:o 103.

Af herr **C. Olsson** i Viken, om ändring i vissa delar af rättegångsbalken, m. m.

Att de s. k. legala bevisregler, som innehållas i vår gamla vördnadsvärda rättegångsordning, icke motsvara sitt ändamål, har länge varit känt och erkänt icke blott af jurister utan äfven af den tänkande allmänheten. Alla försök att bland en skiftande mångfald af bevisningsdata på förhand utstaka den väg domarens omdömesförmåga måste följa, att — för att använda en bild — i rättegångens labyrint lägga den ariadnetråd vid hans fötter, som ofelbart leder till målet: sanningens uppdagande; alla dylika försök äro på förhand dömda att misslyckas. Ej så sällan inträffar det, att det abstrakta juridiska förnuft, som fixerats i den legala bevisningsteorien, råkar i konflikt med domarens lekmanaförstånd vid bedömandet af hvad som bör hållas för sant. Vid sådana tillfällen nödgas domaren, om han strängt följer lagens föreskrifter, på sitt sätt häfda den gamla spefulla satsen: »fiat justitia, pereat mundus».

Under sådana förhållanden bör det icke väcka förvåning, att sträfvanden i den nyaste lagstiftningen riktat sig på att få utbyta de legala bevisningsreglerna, som räkna sina anor ända ned till de gamla romarne, mot mera rationella bestämmelser, de där lämna mera spelrum åt domarens omdömesförmåga att anpassa sig efter de konkreta förhållandena eller — kortare uttryckt — att man sökt få den s. k. fria bevispröfningen lagfäst. Att dessa sträfvanden beträffande vår svenska rätt ännu icke krönts med framgång, beror därpå, att man icke lyckats komma öfverens om, hvilken befogenhet häradsnämnden vid våra landt-domstolar bör erhålla efter reformens genomförande. Trots det att vår gamla rättegångsordning äfven i andra afseenden är bristfällig och företer luckor, hvilka brister man sökt afhjälpa i samband med moderniseringen af bestämmelserna om bevispröfning, så har reformen städse

strandat på den gamla stridsfrågan mellan kamrarna: nämndens befogenhet. Första Kammaren tycktes vilja fränkänna de enskilda nämndemännen förmågan att från det sunda lekmannaförståndets och den praktiska erfarenhetens synpunkt riktigt bedöma ett rättsfall, men däremot tillerkänna åt nämnden *såsom helhet* ett högre ljus, se i den ett slags mystisk personlighet, som skall vara en »kontrollerande motivikt i händelse af skefhet i åsikter eller förgätande af plikt hos domaren». Andra Kammaren saknar förmågan att så där se saken ur en högre filosofisk synpunkt, den resonerar så här, att nämnden icke är något annat än en samling af 7—12 i lifvets skola fostrade män, som i allmänhet hvar för sig lika väl som domaren äro individer med utpräglad rättskänsla och själfständig uppfattning, och som därför, äfven om de bland sig skulle räkna någon som ställde sig på en mindre erfaren eller mindre plikttrogen domares sida, böra kunna skaffa gehör åt den mening, som det stora flertalet af dem enat sig om. Enligt Andra Kammarens mening är det en trängande nödvändighet, då en friare bevispröfning lägges i en ung, stundom knappast mer än teoretiskt skolad domares händer, att genom utsträckning af nämndens befogenhet minska risken för en orättvis dom.

Jag tillåter mig att med några data ur frågans senaste utvecklingsskede belysa ofvanstående.

Vid 1902 riksdag framlade Kungl. Maj:t förslag till ändringar i och tillägg till rättegångsbalken i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad jag nedan ämnar föreslå, dock att i 23 kap. 2 § (om nämndens befogenhet) icke ifrågasattes någon ändring. Lagutskottet hemställde om bifall till den kungl. propositionen med några mindre modifikationer, men tillstyrkte, äfven på initiativ af en enskild motionär, en ändring af 23 kap. 2 § R. B. utmynnande däri, att om minst $\frac{3}{4}$ af nämndens ledamöter enat sig om en mening, så skulle denna blifva gällande gent emot domarens. Vid första läsningen antogs i hufvudsak (några paragrafer återremitterades) lagförslaget af båda kamrarna, men det af motionären påyrkade, af utskottet tillstyrkta tillägget afslogs i Första, men antogs i Andra Kammaren. Motionärens förslag ansågs därigenom vara förfallet, och var detta anledningen till att, då lagförslaget efter sammanjämkning i utskottet återkom till kamrarna, det hela afslogs i Andra Kammaren.

Nästa riksdag frambars förslaget af tvenne motionärer, af den ene i den form lagutskottet 1902 i sammanjämkningssyfte gifvit åt detsamma, med tillägget om nämndens ökade befogenhet. Den senare motionen tillstyrktes utan reservation af lagutskottet och antogs utan

votering af Andra Kammaren, men då denna kammare gjort ändringen i 23 kap. 2 § R. B. solidarisk med lagen, så afslogs det hela af Första Kammaren med 88 röster mot 22 (voteringen gällde närmast 23 kap. 2 §) efter en längre diskussion, hvarunder af erfarna domare (exempelvis häradschefding Hasselrot) uttalades varma sympatier för Andra Kammarens mening.

För att vinna åtminstone något företog sig en motionär vid 1905 års riksdag att ur lagförslaget utbryta de bestämmelser, som åsyftade att utfylla luckor i rättegångslagstiftningen (om skadestånd, sakkunniga, editionsplikt) och framlägga dessa till Riksdagens pröfning. Tillstyrkta i form af separatlagar i en reservation, fogad till lagutskottets utlåtande, bifölls reservationen i hufvudsak af Första Kammaren, men afslogs af den Andra, som utan tvifvel påverkats af farhågor, att den fria bevispröfningen på detta sätt utan den fordrade garantien skulle så att säga genom en bakdörr kunna slippa in i lagstiftningen.

Sedan dess har frågan icke varit föremål för Riksdagens behandling.

De som önska taga någon kännedom om frågans tidigare utvecklingshistoria, hänvisas till lagutskottets utlåtande n:o 34 vid 1903 års Riksdag.

Det vore att beklaga, om allt det arbete, som detta lagförslag kostat, och alla de förhoppningar, som knutits vid detsamma, skulle få spårlöst förinna i sanden. Är verkligen den lilla garanti mot missbruk af domarens större frihet vid bevispröfningen, som Andra Kammaren knutit vid reformen, något så revolutionärt, att Första Kammaren, som ej mindre lifligt än den andra önskar lagen i öfrigt, skall rygga tillbaka därför som för ett språng ut i det okända? Borde det icke öfverensstämma med Första Kammarens traditioner att åt åldern och erfarenheten inrymma skäligt inflytande äfven vid rättskipningen? Har Sveriges allmoge på andra områden gjort sig känd för bristande mognad i omdömet eller samvetsgrannhet vid utöfningen af de allmänna värkf, som anförtratts åt densamma? Eller skulle en ung tillförordnad domare, bara därför att han några år vid en högskola pluggat in en del abstrakt juridiskt vetande, vara mera kompetent att vid det praktiska lifvets konflikter mellan människor bedöma på hvilken sida rätten ligger än en samling af sex à nio i praktiska värkf skolade, å sina respektive hemorter högt betrodde män, som efter erhållen upplysning om hvad lagen i hvarje fall säger enat sig om en mening motsatt den unge teoretikerns? Man må icke invända, att domarens ungdom och oerfarenhet höra till undantagen. I en motion vid förra årets riksdag upplystes, att exempelvis år 1903 af de ordinarie 522 tingen inom Svea

hofrätts domsagor 225 förrättats af ordinarie samt 297 — utom en mängd extra sammanträden — af tillförordnade, hvilkas medelålder utgjorde 28 år och hvilka, efter att i medeltal 14 månader hafva varit inskrifna som notarier i hofrätten, ansågos kompetente för det viktiga domarekallet.

Jag antydde, att Första Kammaren synes rygga tillbaka för att öka nämndens befogenhet som för ett språng ut i det okända. Men det är ju i själfva verket icke något okänt, detta; en liknande ordning, som den vi ifrågasätta, har ju sedan långa tider tillbaka varit införd i våra mindre städer, där man vid rådstufvurätterna *räknat de illiterata* rådmännens röster lika väl som borgmästarens, utan att den ringaste olägenhet försports däraf¹⁾, och fastän nämndemännen äro »bara bönder», behöfva de därför icke vara underlägsna de illiterata herrarne.

Det bör icke anses förmätet att hoppas, det Första Kammaren, som, för att få en ännu större rösträttsfråga löst efter sitt sinne vid denna riksdag, behöfver göra anspråk på verklig själföfvervinnelse från Andra Kammarens sida, skall böja sig för den vidt utbredda och djupt rotade folkmening, som Andra Kammaren i detta fall representerar.

På grund af hvad jag nu anfört, hemställer jag,

att Riksdagen ville för sin del, i öfverensstämmelse med hvad lagutskottet vid 1903 års riksdag uti sitt utlåtande n:o 34 hemställt, antaga de i samma utlåtande under punkt a) omförmälda lagar om 1) ändring i vissa delar af rättegångsbalken, 2) ändrad lydelse af 5 kap. 1 § ärfdabalken, 3) ändring i 14 kap. jordabalken, 4) ändring i förordningen den 4 maj 1855 angående handelsböcker och handelsräkningar, 5) ändrad lydelse af 49 § utsökningslagen, och 6) ändrad lydelse af 4 och 6 §§ i lagen den 6 mars 1899 om handräckning åt utländsk domstol.

Stockholm den 25 januari 1907.

Chr. Olsson.

¹⁾ Så t. ex. hafva under tidsperioden 1887—1905 häradsrätternas beslut af Högsta domstolen fastställts i 59 procent af fallen, under det rådstufvurätternas beslut fastställts i icke mindre än 63 procent.